

دانشکده ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی
پایان نامه کارشناسی ارشد
گروه آموزشی زبان و ادبیات عربی

ترجمه‌ی بخشی از کتاب «الرحلات الخیالیة فی الشعر

العربی الحدیث»

(سفرنامه‌های خیالی در شعر معاصر عربی)

تألیف: محمد الصالح السلیمان

استاد راهنما:

دکتر حسین ناظری

استاد مشاور:

دکتر سید حسین سیدی

مترجم:

حمیده جلال آبادی

بهمن ماه ۱۳۹۲

سلام الغزاة

تعهد نامه

اینجانب حمیده جلال آبادی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته مترجمی زبان عربی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد نویسنده پایان نامه « ترجمه ی بخشی از کتاب الرحلات الخیالیة فی الشعر العربی الحدیث » تحت راهنمایی آقای دکتر حسین ناظری متعهد می شوم:

* تحقیقات در این پایان نامه توسط اینجانب انجام شده است و از صحت و اصالت برخوردار است.

* در استفاده از نتایج پژوهشهای محققان دیگر به مرجع مورد استفاده استناد شده است.

* مطالب مندرج در پایان نامه تا کنون توسط خود یا فرد دیگری برای دریافت هیچ نوع مدرک با امتیازی در هیچ جا ارائه نشده است.

* کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می باشد و مقالات مستخرج با نام « دانشگاه فردوسی مشهد» و یا « Ferdowsi University of Mashhad » به چاپ خواهد رسید.

* حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تاثیرگذار بوده اند در مقالات مستخرج از رساله رعایت شده است.

در کلیه مراحل انجام این پایان نامه، در مواردی که به حوزه ی اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا استفاده شده است، اصل رازداری، ضوابط و اصول اخلاق انسانی رعایت شده است.

تاریخ

امضای دانشجو

مالکیت نتایج و حق نشر

* کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، کتاب، برنامه های رایانه ای،

نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می باشد.

* استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی باشد.

سپاس ایزد منان را که من توفیق عطا کرد تا در پرتو الطاف بی کرانش این چند سطور
را ترجمه نمایم.

با تقدیر و تشکر از اساتید گرامی

استاد راهنما جناب آقای دکتر حسین ناظری که با راهنمایی های بی شائبه مرا در این
امر یاری نمودند.

استاد مشاور جناب آقای سید حسین سیدی که زحمت مشاوره این رساله را متقبل
شدند.

تقدیم به...

پدر و مادر مهربانم

که رنج دوری مرا تحمل نموده و با دعا‌های خود مرا در پیشبرد این اثر یاری نمودند.

بسمه تعالی

مشخصات پایان نامه تحصیلی دانشجویان

دانشگاه فردوسی مشهد

عنوان پایان نامه: ترجمه‌ی بخشی از کتاب «الرحلات الخیالیه فی الشعر العربی الحدیث»

نام نویسنده: حمیده جلال‌آبادی

نام استاد(ان) راهنما: دکتر حسین ناظری

نام استاد(ان) مشاور: دکتر سید حسین سیدی

رشته تحصیلی: مترجمی زبان عربی	گروه: زبان و ادبیات عرب	دانشکده: ادبیات و علوم انسانی
تاریخ دفاع: ۱۳۹۲/۱۱/۱۶	تاریخ تصویب: ۱۳۹۲/۵/۳۱	
تعداد صفحات: 170	مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد ● دکتری ○	
<p>چکیده</p> <p>کتاب "الرحلات الخیالیه فی الشعر العربی الحدیث"، اثر محمد الصالح السلیمان است که در سال ۱۹۹۹ در دیرالزور به چاپ رسید.</p> <p>از جمله موضوعات مورد بررسی در این کتاب می‌توان به انواع سفرنامه‌های خیالی، موضوعات این گونه سفرنامه‌ها، منابع فرهنگی، ادبی، علمی و دینی آن و انگیزه‌ی شاعران در روی آوری به نگارش این گونه سفرنامه‌ها اشاره کرد.</p> <p>وی در این اثر به بررسی سفرنامه‌های خیالی چندین شاعر از جمله معلوف، زهاوی، ابن شهید، معری، محمد فراتی، عباس محمود عقاد، نسیم عریضه، قلعچی، الهمشری، فقی، انیس الخوری المقدسی می‌پردازد. محمد الصالح السلیمان به طور کلی سفرهای خیالی را به چند نوع تقسیم نموده و برای هر کدام، شعری از شاعران فوق را گواه و شاهد برمی‌گیرد.</p>		
امضای استاد راهنما:	کلید واژه:	
تاریخ:	۱. سفرنامه‌های خیالی ۲. شعر معاصر ۳. تخیل ۴. عالم واقع ۵. اسطوره	

مديريت الدراسات العليا

استماره ملخصه للرساله

باللغه العربيه

لقب الطالب: جلال آبادى

الإسم: حميده

الاستاذ: دكتور حسين ناظرى

الاستاذ المشاود: دكتور سيد حسين سيدى

كلية الآداب و العلوم الإنسانيه، قسم: اللغة العربيه

فرع: ترجمه لفة العربيه

مقطع: ماجيستىر

تاريخ المناقشه: ١٦/١١/١٣٩٢

عددالصفحات: ١٧

عنوان الرسالة: الرحلات الخياليه فى الشعر العربى الحديث

المفردات الرئيسه: الرحلات الخياليه، الشعر المعاصر، العالم الواقع، التخيل، الاسطورة

ملخص "على الأكثر عشر مطور مطبوعه"

الملخص

« الرحلات الخياليه فى الشعر العربى الحديث » من محمد الصالح السليمان، طبع فى عام ١٩٩٩ فى دير الزور. بإمكاننا الاشارة الى مواضيع هذا الكتاب منبرا: اقسام الرحلات الخياليه، مواضيع هذه الرحلات، المصادر الثقافيه و الادبيه و العلميه و الدينيه و فى النبايه دوافع الشعراء من إتخاذ هذا الموضوع مادة لشعرهم. الكتاب، يهتت الرحلات الخياليه من عدة شعراء منبرم: المعلوف، الزهاوى، ابن شبيب، المعرى، الفراقى، القلعه جى، الفقى، أنيس الضورى المقدسى و... يقسم الباحث هذه الرحلات إلى انواعٍ و محاورٍ و يأتي لكل من هذه الانواع مستندات و ابعاداً من شعراء مختلفين شافده لرويته.

الكلمات الرئيسيه:

الرحلات الخياليه، الشعر المعاصر، العالم الواقع، التخيل، الاسطورة.

توقيع الاستاذ المشرف :

فهرست مطالب:

۳	مقدمه ی مترجم
۵	مقدمه
۹	درآمد
۱۹	فصل اول
۱۹	انواع سفرهای خیالی
۲۰	سفرهایی به دنیای جن و شهرهای افسون شده:
۲۰	«رحله عبقر» اثر شفیق معلوف ۱۹۰۵
۲۶	«فی حانه ابلیس» محمد هراتی ۱۸۹۰-۱۹۷۸
۲۹	«ترجمه شیطان» عباس محمود عقاد ۱۸۸۹-۱۹۶۴
۳۲	درطریق ارم نیسب عریضه «۱۸۸۷-۱۹۴۶»:
۳۶	دوم : سفرهایی به عالم بالا
۳۷	الکومیدیا السماویة محمدفراتی «۱۸۹۰-۱۹۷۸»
۴۲	حلم فی مریخ اثر رشید ایوب «۱۸۷۲-۱۹۴۱»
۴۴	علی بساط الریح فوزی معلوف «۱۸۹۹-۱۹۳۰»
۴۷	«المعری یبصر» اثر أنیس الخوری المقدسی
۵۰	الکون و الشاعر اثر محمدحسن فقی «۱۹۱۲»
۵۳	الله و الشاعر محمدحسن فقی
۵۴	أبونا آدم اثر ابراهیم هونی «۱۹۰۷»
۵۶	سوم- سفرهایی به عالم مرگ و آخرت
۵۷	«علی شاطی الاعراف» محمدعبدالمعطی الهمشری «۱۹۰۸ تا ۱۹۳۸»
۶۱	«ثوره فی الجحیم» جمیل صدقی زهاوی «۱۸۶۳-۱۹۳۶»:
۶۵	«جحیم النفس» محمدحسن فقی ۱۹۱۲
۶۸	«ملحمه القيامة» اثر عبدالفتاح قلعجی «۱۹۳۸»
۷۴	فصل دوم
۷۴	انگیزه‌های سفرهای خیالی
۷۵	اول: انگیزه‌های عاطفی
۷۵	* رؤیای آزادی:
۷۹	* تحیر و نگرانی:
۸۳	* ترس و وحشت:
۸۴	* جبر اجتماعی:
۸۶	* انقلاب و طغیان:
۸۹	دوم: انگیزه‌های اجتماعی و سیاسی
۸۹	* تصویر واقعیت اجتماعی منحط
۹۳	* محکومیت استعمار:

۹۵*	تقد سیاسی:
۹۶	سوم: انگیزه‌های هنری و فکری
۹۶*	تجدید:
۹۷*	تقلید از پیشینیان و احیاء فرهنگ:
۱۰۰	فصل سوم
۱۰۰	منابع فرهنگی سفرهای خیالی
۱۰۱	۱. فرهنگ اسطوره‌های
۱۰۳*	تأثیرپذیری از اساطیر شرقی قدیمی:
۱۰۴	دوم- فرهنگ دینی
۱۰۴*	تأثیرپذیری از قرآن کریم:
۱۱۰	تأثیرپذیری از احادیث شریف نبوی:
۱۱۳*	تأثیرپذیری از اسراء و معراج:
۱۱۴*	سوم- فرهنگ فلسفی:
۱۱۴*	تأثیرپذیری از فلسفه عرب:
۱۱۹*	تأثیرپذیری از فلسفه غرب:
۱۲۴	پنجم: فرهنگ ادبی
۱۲۶	فصل چهارم
۱۲۶	مسائلی درباره ی سفرهای خیالی
۱۲۷	۱. درنگ
۱۲۷*	مرگ و زندگی:
۱۳۱*	دین و علم:
۱۳۴*	روح و جسم:
۱۳۹	- جبر و اختیار
۱۴۶	دوم: کوشش
۱۴۶	فساد فراگیر:
۱۴۹*	فساد اخلاق:
۱۵۱	سوم: رهایی
۱۵۱	-شعر و عشق و هنر:
۱۶۳	منابع:

مقدمه‌ی مترجم

در مسیر سرایش اشعار چه فارسی و چه عربی یا هر زبان دیگری شاعران برای بیان برخی واقعیت‌ها و درونیات خویش پیرامون موضوعات مختلف، به تخیل و رویاهای خود پناه می‌جسته‌اند و افکار خویش را در قالب تخیلات خود به خواننده منتقل می‌نموده‌اند. از جمله‌ی این موضوعات که از شایعترین و بارزترین و شاید بتوان گفت از بیشترین این موضوعات است، سفرهای خیالی است که شاعران عصر جدید به وفور از آن بهره‌برده‌اند. از جمله دلایلی که مرا به ترجمه‌ی کتاب الرحلات الخیالیة فی الشعرالعربی الحدیث اثر محد صالح سلیمان واداشت، کاربرد بسیار فراوان این موضوع در میان شاعران خصوصاً شعرای عصر جدید و لزوم آشنایی مخاطبین و خوانندگان محترم این اثر با درون مایه‌ی ذهن شاعران برای فهم و درک اشعار ایشان و نیز علاقه‌ی خود به دنیای تخیل است. برای ترجمه اثر مذکور ترجمه بینابین انتخاب شده و منابع و مستندات به طور دقیق در پاورقی کتاب ذکر شده است. این کتاب دارای پنج فصل می‌باشد که به ترتیب عبارتند از:

فصل اول: شامل سفرنامه‌های خیالی است که در سه محور مورد بررسی قرار گرفته‌اند:

۱- سفر به عالم اجنه و شهرهای افسانه‌ای

۲- سفر به عالم بالا

۳- سفر به عالم مرگ و برزخ و دوزخ.

و در هر سفر اطلاعات و اشعاری از شاعران ارائه می‌دهد.

فصل دوم: اصلی‌ترین انگیزه‌های درونی و اجتماعی و هنری نگارش سفرهای خیالی را مورد بررسی

قرار می‌دهد.

فصل سوم: به بیان ارتباط میان سفرهای خیالی و فرهنگ‌هایی چون فرهنگ اسطوره‌ای و دینی و

فلسفه‌ی غربی و فرهنگ‌زبانی، علمی و ادبی پرداخته است.

فصل چهارم: باورهای این گونه سفرها را در چهار محور بررسی می‌کند:

۱- تأملی که شامل مرگ و زندگی و روح و جسم و علم و دین و جبر و اختیار و خیر و شر می‌شود.

۲- کوشش: در این محور به بررسی عوامل فساد اجتماعی و اخلاقی و محکوم نمودن شهوات و ظلم

سیاسی و اجتماعی می‌پردازد.

۳- رهایی: مهمترین راه‌های رهایی شاعران و جامعه‌شان چون شعر و عشق و تخیل و هنر را بررسی

می‌کند.

۴- برخی تمایلات انسانی چون ساخت شهرهای آرمانی و ارتقای قوانین انسانی را شامل می‌شود.

فصل پنجم و آخر به بررسی جنبه‌های هنری اینگونه سفرها توجه دارد. شایان ذکر است در اینجا به

علت ضیق وقت به ترجمه‌ی چهار فصل بسنده نموده و قصد آن دارم که به حول و قوه‌ی الهی فصول

باقی مانده را ترجمه نمایم. امیدوارم ترجمه ی مذکور یاریگر تمامی اساتید و دانشجویان و مخاطبان در مسیر پژوهش ایشان باشد. در پایان از جناب آقای دکتر حسین ناظری که در مسیر ترجمه و تصحیح این اثر تمام تلاش و توجه خویش را مبذول داشتند، کمال تشکر را دارم .

با آرزوی موفقیت

مترجم

مقدمه

شعرعربی، بستانی از سایه‌های گسترده و گل‌های متنوع است که این پژوهش در نظر دارد گلی از گلستانش که سفرهای خیالی را در شعر معاصر عربی به نمایش می‌گذارد، برگزیند تا از این طریق نسبت به بعضی ابعاد فکری و هنری که با واقعیت دنیای عرب مرتبط و نسبت به شعر پیشرو بوده در نهضت فرهنگی معاصر عربی روشنگری کند.

عنوان این پژوهش، کلیدواژه‌ی آن به شمار می‌رود، بدین ترتیب سفرها: انسان از هنگامه‌ی خلقتش توسط خداوند و جانشینی‌اش در زمین آن را شناخته و پس از آن، سفر را هنری ادبی و والا ساخت که احساسات وی را در بردارد و تصاویر زندگی در آن ترسیم می‌گردد. اما خیالی بودن ویژگی متمایز این نوع از سفرهاست چراکه این‌گونه سفرها را از دیگر سفرهای جغرافیایی و علمی و ادبی «در شعر معاصر عربی» متمایز می‌کند. این عنوان، پژوهش حاضر را با واژه‌ی شعر در مقابل دیگر انواع ادبی که ادبیات تخیلی چون قصه و داستان را مورد توجه قرار داده است، منحصر می‌نماید و واژه‌ی جدید آن را محدود به پایان سده‌ی گذشته تا دهه‌ی هشتاد این قرن می‌کند.

قبلاً پژوهش مستقلی در این خصوص صورت نگرفته تا به تحلیل آن پرداخته و مضمون هنری و فکری آن را مشخص سازد و اگر پژوهش مختصری هم درباره‌ی برخی متون انجام شده در چارچوب بررسی یک شاعر یا یک مدرسه‌ی ادبی بوده است.

پژوهش مورد نظر در منابع خود بر دیوان شاعران تکیه کرده، بنابراین اگر دیوان شاعری را نیافت، متن را در مجله‌ها و نشریات قدیمی جستجو کرده است.

فصل‌های رساله جهت هماهنگی پژوهش پشت سرهم آمده است. بنابراین با مقدمه‌ای شروع شده است که مفهوم سفر خیالی را توضیح داده و سفرهای خیالی را در اسطوره‌های قدیمی مشرق زمین چون سومریان و بابلیان و نیز در حماسه‌های ادبی و افسانه‌ای چون حماسه‌ی گلگامش و ادیسه و الیاده به نمایش می‌گذارد. سپس پژوهش به سفر خیالی در ادبیات عربی و اروپای قدیم اختصاص یافته و به دلیل عدم وجود این‌گونه اشعار در ادبیات جاهلی و اسلامی و اموی و عباسی اول دلیل می‌آورد و مهم‌ترین متون قدیمی چون مقامه‌ی ابلیسی و توابع و زوابع و رساله الغفران را در این عرصه نشان می‌دهد سپس به «کمدی الهی» دانته می‌پردازد.

در فصل اول، پژوهش، تصویری کلی از سفرهای خیالی مطالعه شده را طبق سه محوری که انواع آن را تعیین می‌کند، ارائه می‌دهد. از آن جمله :

دسته ی اول: سفرهایی به عالم جن و شهرهای افسون شده

دوم: سفرهایی به عالم بالا

سوم: سفرهایی به دنیای مرگ و برزخ و آخرت.

و برای هر سفری، خلاصه‌ای کامل و اطلاعاتی مستند ارائه می‌دهد که با تعداد ابیات و وزن آن و تاریخ نخستین انتشارش مرتبط است و در ادامه به طور موجز بدانبه شرح آن می‌پردازیم.

در **فصل دوم** پژوهش، از اصلی ترین انگیزه‌های درونی و اجتماعی و هنری نگارش سفرهای خیالی پرده برمی‌دارد، به طوری که بر سطحی از دیدگاه‌های اشتیاق به آزادی و دردهای ناشی از حیرانی و نگرانی و میل به انقلاب و سرکشی و به تصویر کشیدن برخی از گوشه‌های جامعه گرایانه و سرکش مآبانه و رسوایی ظلم و محکوم نمودن استعمار و نقد سیاسی شناور می‌گردد. همان‌طور که میل به تجدید و همراهی با میراث عربی و انسانی قدیم را نشان می‌دهد.

در **فصل سوم** پژوهش تصویری از روابط میان سفرهای خیالی و فرهنگی ارائه می‌دهد چون فرهنگ اسطوره‌ای ، دینی ، فلسفه‌ی عربی ، غربی ، فرهنگ زبانی ، ادبی و علمی .

اما **فصل چهارم**: موضع فکری سفرهای خیالی که در چهار محور بررسی می‌شود:

اول: تأملی که شامل مرگ و زندگی و روح و جسم و علم و دین و جبر و اختیار و خیر و شر می‌شود.

دوم رنج: در این بخش به بررسی رسوایی فساد اجتماعی و اخلاقی و محکومیت پیروی از شهوت‌ها و ظلم سیاسی و اجتماعی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

در محور سوم با عنوان رهایی، از مهم‌ترین راه‌هایی که شاعران را با نهایت و سرنوشت خود و جامعه‌شان مواجه می‌کند چون شعر و عشق و خیال و هنر، پرده برمی‌دارد.

فصل چهارم شامل برخی امیال انسانی چون ساخت شهرهای آرامی و وضع قوانین انسانی می‌شود.

فصل پنجم و آخر به جنبه‌ی هنری سفرهای خیالی توجه دارد.

و به دو بخش تقسیم می‌شود.

بخش اول شامل بررسی کلی ویژگی‌های سفرهای خیالی است چون بررسی تکنیک‌های فنی همانند تحولات و گره‌ها شروع و پایان‌ها و درگیری‌های آغازین و پایانی و میانه‌ی آن دو و سپس بررسی عناصر زمانی، مکانی، شخصیت‌ها، گفتگوها و عبارات بینا متنی.

بخش دوم پژوهشی مقایسه‌ای از زبان شعری و نیز تصویری «علی بساط الريح» فوزی معلوف را به عنوان نمونه‌ای از سفر خیالی ارائه می‌دهد. سپس در پایان مهم‌ترین نتایج و شرح پایانی را عرضه داشته و دو بخش بدان ضمیمه می‌کند:

اول: الکو میدیا السماویة اثر فراتی.

دوم: شاعران سفرهای خیالی.

این مقاله در ارائه و تحلیل خود از سفرهای خیالی و در تلاش برای دستیابی به روشی نقدی و تکاملی جهت بررسی متون ادبی، بر اصول و خط‌مشی‌های گوناگونی تکیه کرده است. بدین سان که در فصل اول روش وصفی و در فصل دوم، سوم و چهارم شیوه‌ی روانشناسانه و اجتماعی و روش لغوی و روانشناسانه در فصل پنجم بود.

مقاله به چند نتیجه انجامید از جمله: گزینش مکان، موضع فکری این شاعر یا دیگری منعکس می‌کند و انگیزه‌های درونی و اجتماعی نقش بزرگی در برانگیختن شاعران به سفرهای خیالی دارد همچنین میل به تجدد در شعر معاصر عربی و همگام نمودنش با میراث قدیم از مهم‌ترین انگیزه‌های اینگونه سفرهاست و نیز برخی از این سفرها، تصویر واقعیت دنیای عرب و رنج‌های فکری، سیاسی و اجتماعی‌اش در سایه‌ی استعمار را منعکس نموده است.

در پناه خدا موفق باشید.

دیر الزور ۱۹۹۹

پیشگفتار

- ۱- سفرهای خیالی در اسطوره‌ها.
- ۲- سفرهای خیالی در حماسه‌ها.
- ۳- سفرهای خیالی در ادبیات عربی و غربی.

سفرهای خیالی در افسانه‌ها

سفرخیالی، انتقال تخیلی است که ادیب از طریق رؤیا یا تخیل به عالم دور از دنیای واقعی بدان اقدام می‌کند تا عقاید، دردها و رؤیاهایی را که در عالم واقع برایش محقق نشده، در این دنیا مطرح نماید.

این پدیده‌ی ادبی امر جدیدی نیست، انسان‌های قدیم عهده دار تفسیرهای روحی و فکری پدیده‌های موجود در اطراف خود بوده و افسانه‌ها، نمونه‌های زیادی از آن سفرها را روایت نموده‌اند.

شاید قدیمی‌ترین سفر خیالی که افسانه‌ها ارائه نموده‌اند، سفر خیالی الهه برای پایان بخشیدن به عمر الهه‌ی نابینایی «تیامات» یا «تنین» و آفرینش هستی از اعضای آن و ایجاد رودها و دریاها از خون آن، باشد.^۱

اسطوره‌ی سومری که از سفرایزد بانو «إنانا» به عالم دون حکایت می‌کند، مهم‌ترین سفر خیالی اسطوره‌ای به شمار می‌رود. بنابراین می‌خواهد به عالم پایین‌تر برگردد. پس زیورآلات خود را برداشته و به ترتیب به هفت عالم پایین‌تر برمی‌گردد. بعد از این که نگهبانان در هر مرتبه بخشی از زیورآلات وی را از او گرفتند، به مرتبه‌ی هفتم رسید و به طور کامل زیورآلات خود را از دست داد. در این حال «اریشکجال» خدای دنیای دون فرمان به مرگ او و به میخ کشیدنش بر ستونی چوبی داد. اما ارباب دنیای والا او را در برابر «اریشکجال» بدین شرط که فدیة ای که همان شوهرش «دوموزو» است تقدیم دارد، شفاعت می‌کند. طبق گفته‌ی افسانه جن‌ها او را در میان می‌گیرند و او را به عالم دون می‌کشند تا شش ماه در آن‌جا بماند سپس به دنیای بالاتر برمی‌گردد و

این سفرخیالی به دنیای دیگر و بازگشت از آن سپس برگشت دوباره به عالم دیگر، نقش فصول چهارگانه در محیط زراعی را مجسم می‌کند. بنابراین اسطوره‌ی بهار در این داستان با تولد «دو موزو» و پاییز با مرگ وی در آن عالم ادامه یافت.^۲

اسطوره‌ی «عشتار» ساختار اسطوره‌ای دیگری برای سقوط «إنانا» که خود «عشتار» است، در اختیار قرار داد. بر اساس اسطوره تمام نشانه‌های حیات باز ایستاد تا نیروی باروری مؤثر در انسان و گیاه را به

^۱ -مراجعة شود به: ایلید، مرسیا، نمادگرایی الطفس و اسطوره، ترجمه: خیاطة، دارالعربی. دمشق. سوریه، چاپ اول، ۱۹۸۷، ص: ۴۸.

^۲ نگاه کنید به: سواح، فراس، مغامرة العقل الاولى، دمشق، چاپ دهم، ۱۹۹۳، ص: ۳۳۰-۳۳۴.

تصویر بکشد. هنگامی که «اریشکیجال» این نیرو را در اختیار گرفت، تمام مظاهر و پدیده‌های زندگی به گفته‌ی اسطوره، متوقف گردید. الهه‌ی بزرگ سن به دلیل تشویش مظاهر و پدیده‌های زندگی دخالت می‌کند و نمی‌تواند عشتار را از چنگال الهه‌ی عالم سفلی برهاند مگر هنگامی که خواجه‌ای بسیار زیبا بیافریند که «اریشکیجال» را تحت تاثیر قرار دهد و دلش را به خود متمایل سازد تا سوگند عظیمی یاد کند که هر خواسته‌ای که بخواهد را برآورد. هنگامی که خواجه به بهانه‌ی نوشیدن آب مشک آب حیات را طلب کرد، نزدیک آب شد، «اریشکیجال» حيله‌ی او را که در دامش افتاده بود دریافت و به سبب سرکشی‌اش بر او چیره شد. از طرفی نیز باید به قسم پایبند می‌بود. بنابراین به وزیرش نمتار دستور می‌دهد که قصر عدالت و منزلگاه الهه را بیاراید و آب حیات را به عشتار بپاشد تا او و همسرش «تموز» را بیرون آورد.^۱

در این‌جا اسطوره با تفاوتی خاص از اسطوره‌ی پیشین پایان می‌یابد هرچند تفسیر پدیده‌ی رشد و باروری در محیط زراعی منحصر به فرد به نظر می‌رسد اما سفرخیالی اول، سفر تولد و توانی را به تصویر می‌کشد که الهه «انانا» به تنهایی آن را می‌سازد در حالی که «عشتار» در سفرخیالی خود حرکتی جدل‌گونه برای نقش باروری و خشکسالی نشان می‌دهد. دو سفرخیالی، نمونه‌ای مرسوم را نشان داده‌اند که «انسان همیشه به امری که حامی می‌تواند به خاطر او انجام دهد چشم می‌دوزد و تصویری از رهایی از بند مرگ با کمک حامی است که بنابر امری می‌پذیرد مرگ را بچشد تا به کسی که به او ایمان دارد، زندگی ببخشد».^۲

*

اسطوره اورفیوس از سفری خیالی به عالم مردگان سخن می‌گوید تا همسرش «یوریدیس» را که به دلیل گزش مار جان باخته بود از عالم مردگان بازگرداند، «اورفیوس» از مرگش بسیار ناراحت شد و به الهه متوسل شد تا از او برای سفر به عالم مرگ و برگرداندن همسرش به زندگی اجازه بگیرد، پس الهه‌ی دنیای پایین اجازه‌ی بازگرداندن وی به زندگی را داد به شرطی که در طول سفر به همسرش توجه نکند. زمانی که به در رسید، پشت سرش را نگاه کرد تا از وجود همسرش که اشتیاق، وی را به سوی او می‌کشاند مطمئن گردد.

^۱ نگاه کنید به: همان منبع، ص: ۳۳۵-۳۴۱.

^۲ همان منبع، ص: ۳۴۱.

پس پیمان خود را شکست بنابراین همسرش بار دیگر به عالم مردگان سقوط کرد و اورفیوس بقیه‌ی زندگیش را با نواختن گیتار سپری کرد.^۱

اسطوره اشاره بر عدم امکان بازگشت به گذشته دارد همان‌طور که بر نقش هنر و خصوصاً موسیقی در بیان احساسات و درمان روان بهتر است.

سفر خیالی در حماسه‌ها

اینگونه حماسه دو سفر را شامل می‌شود. اول، سفر گلگامش به همراه آنکیدو به کوه‌های ارز و کشته شدن الهه‌ی بدی توسط آن‌ها و پس از آن سفر فردی گلگامش بعد از مرگ دوستش آنکیدو به عالم مردگان و سوارشدنش بر دریاها و اقیانوس‌ها و بازگشتش با گل جاودانگی سپس فرودش به چاه و بلعیدن آن گل توسط افعی است.

سفر اول پیکار انسان با نیروی شرّ و بدی را به تصویر می‌کشد همان‌طور که سفر دوم جستجوی راز زندگی توسط انسان و جدالش با مرگ، آن امر ناشناخته را متصور می‌سازد.^۲

سفر گلگامش تعبیری از اشتیاق انسان به شناخت و کشف ناشناخته‌ها و تلاشش برای شناخت و دریافت راز زندگی و جاودانگی و دستیابی به نیروی مرگ و نابودی بوده است.

سفر خیالی به عالم آخرت در حماسه‌ی هومیروس و در مقدمه‌ی سفرهای خیالی در ادبیات یونانی می‌آید و سفر پس از رهسپاری ادیسیوس از جزیره‌ی ایزدبانو «سیرس» به عالم دون آغاز می‌شود تا با "ترزیاس" پیشگو مقابله کند و پس از به حضور آوردن قربانیان نزد الهه «پلوتون» در صخره‌ی بزرگ، آرام آرام به عالم مردگان وارد می‌شود. سپس اشباح مرگ به او حمله‌ور می‌گردند. بنابراین با شمشیر از قربانیانش در برابر آن‌ها دفاع می‌کند تا نزد پیشگو ترزیاس برود که وی را به گفتگو با مردگان هدایت نموده و از حوادثی که برایش اتفاق خواهد افتاد با خبر سازد تا این‌که به ایتکا برسد و بر دشمنانش غلبه کند و بقیه‌ی زندگیش را

^۱ نگاه کنید به: سایبرو، ماکس، و هندریکس، رودا، معجم الأساطیر، ترجمه: حنا عبود، دارالکندی، دمشق، چاپ اول ۱۹۸۹، ص: ۱۹۱-۱۹۲.

^۲ نگاه کنید به: السواح، فراس، مغامرة العقل الأولى، ص: ۲۸۱-۲۸۴.

در آرامش و سکون زندگی به سر برد، سپس سایه‌ی تریاس پنهان می‌گردد و پس از آن اودیسیوس شیخ مادر و اشباح دوستانش «اخیل و اجاکس» در جنگ طراوده و دختران عالم دون را می‌بیند همان‌طور که «ثیوس ظالم» را می‌بیند که با مارهای مخوفی که بر وی چیره گشته و رنج تشنگی و گرسنگی شدیدی که نمی‌تواند شعله‌های آتش‌شان را در درونش خاموش نماید و هم‌چنین نمی‌تواند با شخصیت‌های بسیاری چون هرقل و برومیوس در آتش رو در رو شود، شکنجه می‌شود و هنگامی که در جایگاهش آرام می‌گیرد، نگران «برسوفونیه» است که سر جرجون را برایش فرستاده بود. بنابراین دنیای مردگان را ترک می‌کند و راهی کشتیش می‌شود.^۱

به نظر می‌رسد سفر خیالی کوشیده است بر عالم غیب مشرف گردد و بر سیراب نمودن نفس مشتاق به شناخت بخشی از سرنوشت بشر پس از مرگ یاری رساند.

بعد از آن ورژیل (۱۹۸۹ ق. م) در انیاده کوشید درباره‌ی هومیروس حکایت کند. بنابراین هدفش آن بود که بزرگان روم را در اثری جاودان که برای آیندگان برجای می‌گذارد حفظ نماید. مهم‌ترین بخش در انیاده بخش ششم است که ورژیل در آن از سفر «انیاس» سخن می‌گوید. «در شهر کومیه بر غار زن پیشگو «سیبیل sibylee» فرود آمده است جایی که او را از ماجراها و دردهای جدیدی باخبر نموده است، سپس مزین به شاخه‌ای با برگ‌های طلایی می‌شود و قربانی را به الهه «بروزرین» و همسرش «پلوتون»، حاکمان سرای آخرت عرضه می‌دارد. . . . سپس با ناخدایان کشتی مردگان که آن‌ها را به دنیای دیگر منتقل می‌کند، برخورد می‌نماید. . . . و سگ وحشی سه حلقومه «کیربیروس» را می‌بیند که مردگان را از بازگشت به دنیا باز می‌دارد. آن‌جا با مردگانی برخورد می‌کند که خودکشی کرده و دفن نشده‌اند. . . . و برکه‌های اشک را مشاهده می‌کند که کشتگان عشق در آنند از جمله «دیدون» که به امیدواری و توسلش به او جهت بخشش وی گوش نمی‌سپارد پس قهرمانانی را می‌بیند که در میدان‌های جنگ کشته شده‌اند و با شاخه‌ی طلایی مقدس در رود «ستیکس» برمی‌خورد تا او را عبور داده و به مقام بهشت برساند و آن‌جا پدرش «آنشیرس» را ملاقات کند که ارواحی را که در دنیا فرود خواهند آمد از جمله بزرگان رومانیایی خاندانش را به او معرفی می‌کند. سپس از آن عالم به همراه شاعر «موزیوس» که در سفرش با او هم‌صحبت بود عبور نموده و درب

^۱ نگاه کنید به: هومیروس، ادیسه، ترجمه: درینی خشبه، انتشارات رسالت، مصر، ۱۹۴۵، ص: ۱۴۹-۱۶۹.